

СТ А Н О В И Щ Е

за дисертационен труд на тема: **„Типология и свойства на устойчиви словосъчетания в българския език. Глаголни фразеологизми”** на **Мария Андреева Тодорова**, Секция по компютърна лингвистика, ИБЕ – БАН, с научен ръководител проф. д-р Св. Коева за присъждане на научната и образователна степен **„доктор”**

област на висше образование: 2. Хуманитарни науки

професионално направление: 2.1. Филологии

докторска програма: „Общо и сравнително езикознание

от проф. д-р Радка Василеа Влахова-Руйкова, СУ „Св. Климент Охридски”, ФСлФ

Мария Тодорова е завършила специалността Българска филология в ОКС „Бакалавър” и МП „Компютърна лингвистика. Интернет технологии в хуманитаристиката” през 2003 г. През 2004 г. започва дейността си като проучвател в Секция по компютърна лингвистика на ИБЕ – БАН, към която е зачислена като докторантка от 2006 до 2009 г. Участва в 9 проекта на Секцията. Има представяния на 6 семинара, организирани от СКЛ, и е изнасяла доклади на 8 конференции, по-голямата част от които международни, вкл. на най-престижни форуми за компютърна лингвистика – INTEX/NooJ, RDNLP, FASSBL, CLIB. Тази научно-изследователска дейност на дисертантката е отразена в 17 публикации (самостоятелно и в съавторство) в престижни издания. Мария Тодорова има 8 публикации по темата на дисертацията в специализирания научен печат и в сборници от международни конференции, което не само удовлетворява изискванията на ЗРАСПБ за придобиване на образователната и научна степен „доктор”, но е атестат за научната значимост и представителност на дисертационното изследване.

Дисертацията съдържа 196 страници. Трудът се състои от увод, четири глави, заключение, приложение и цитирана литература. Ще посоча изчерпателния списък от 204 заглавия в библиографията, който обхваща всички аспекти на разглеждания проблем в българската и в чуждестранната лингвистика и лексикография.

В становището си отбелязвам на първо място библиографията, тъй като тя има пряко отношение към теоретичните резултати на Глава I, която съдържа обобщен преглед на славистичните и англоезичните изследвания в областта на фразеологията, за да постави развойните тенденции в българската фразеология в исторически контекст. Задължителен компонент на всяко дисертационно изследване е прегледът на мненията и критичен прочит на концепциите. Плодотворността и успехът на едно дисертационно изследване до голяма степен обаче се основава на способността на дисертанта да изгради непротиворечива теоретична рамка, като изследва различните походи, основни принципи и класификации и очертае обхвата и пресечните точки в дефинициите на различните автори (Табл. 2. на с. 54). М. Тодорова е съумяла с научна зрялост да създаде „карта” на всички изследвания, за да очертае неизследваните територии на научно-приложните разработки, посветени на формалното представяне на българските устойчиви словосъчетания, както и на лингвистичните задачи при постигането на целите, формулирани в Увода. Описаните в 3.2. подходи очертават теоретичната рамка и мотивират избраната методология.

Глава II представя *Типология на устойчивите словосъчетания в български*. Изследват се основните проблеми на формата, значението и функциите на устойчивите словосъчетания с оглед на извеждането на система от признаци, маркери и критерии за тяхното разпознаване, описание и типологизиране. Разновидностите на устойчивите словосъчетания са дефинирани чрез формалната рамка на теорията Смисъл $\Leftrightarrow$ Текст (Мелчук, 1995), въз основа на която се представя класификацията на устойчивите словосъчетания в отделни подтипове. Дисертантката е избрала плодотворния подход да разположи в континиум комбинаториката на признаците, изграждащи устойчивите, респ. свободните словосъчетания. Представената на с. 68 скала на проявите на фразеологичност обединява признаците на формата, значението и морфо-синтактичните характеристики чрез прояви на рестриктивност – нерестриктивност и регулярност – нерегулярност, от чиято реализация зависи типът на устойчивото словосъчетание. Дисертантката предлага класификация, изградена върху комбинаториката на признаците [*мотивираност; анализируемост; продуктивност;*

буквалност; преносност]/. Както отбелязва тя на с. 78, предимство на предложената класификация е приложимостта ѝ в компютърната обработка на естествения език.

Безспорно приносна, а и представяща интерес за всеки вербалист е Глава III *Морфо-синтактични свойства на глаголните фразеологизми в български*. Дисертантката е представила принципите и процеса на създаване на колекцията, както и конвенциите за създаването на морфо-синтактичния речник на глаголните фразеологизми в български, което включва изпълнение на задачи като: унифициране на основните форми на фразеологизмите и групирането на структурните им последователности във формализирани парадигматични типове.

Интересни са наблюденията върху глаголите с ограничена парадигма, които също могат да са опора в глаголните фразеологизми. Авторката посочва, че тяхната парадигма не е фразеологично ограничена, а е идентична с парадигмата на глагола в нефразеологичната му реализация. Изследването на М. Тодорова потвърждава, че при глаголите рефлексива тантум „се“ (*хващам се на хорото* ‘залавям се’), рефлексива тантум „си“ (*зная си своето* ‘ограничен съм в разбиранията си’), акузатива тантум (*боли ме сърцето* ‘страдам’), безлични датива тантум (*дреме ми на шапката* ‘не ме интересува’), датива рефлексива тантум (*свят ми се завива* ‘ужасявам се’), безлични акузатива тантум (*дим да ме няма* ‘изчезвам’) задължителното запълване на обектната позиция с местоименен конституент е резултат от граматикализация, която не е свързана с фразеологичната им употреба.

Важно е и наблюдението, че глаголните фразеологизми с фразеологизиран вид реализират отделно значение на глаголната микрословоформа, различно от свободното. Наблюдаваното явление е в подкрепа на тезата, приета при конвенциите за представяне на лингвистичната информация във Фреймнет, че свършените и несвършените глаголи имат различна семантика, чиято взаимно заменяемост не се подразбира и е необходимо да се описва речниково (Св. Коева, 2010б:37). Много интересни са наблюденията върху фразеологизираните форми за залог, време и наклонение. Изследването на М. Тодорова е ценен принос в изясняване и на общотеоретични проблеми на „граматиката на отрицателността“ или на „въпросителността“ и на граматическите частици като цяло.

В III глава дисертантката разглежда и неопорните словоформи, като изтъква, че формалната изменяемост на неопорните микрословоформи във фразеологизма носи допълнителни семантични или морфо-синтактични характеристики – различно фразеологично значение и различни морфо-синтактични характеристики. Приносно е въвеждането на понятието фразеологизирана аргументност във връзка със

структурните специфики на фразеологизмите. Глаголните фразеологизми са разделени в класове според конституентите си. Авторката приема, че признаците брой, подредба и връзки между елементите са показателни за класифицирането на фразеологичните структури. Според конституентната структура съответно различава три основни групи фразеологизми – глаголни фрази с имплицитен субект, глаголни фрази с експлицитен субект и глаголни фрази с малки изречения. Заслужава да се отбележи наблюдението на дисертантката, че спецификите на групата на фразеологизми с малки изречения произтичат от съгласувателната им зависимост от онази част на изречението, която съвпада с липсващия им подлог – субекта или обекта на фразеологизирания глагол.

Обосновани са изводите на дисертантката, че произтичащите от фразеологичното значение ограничения във формата и съчетаемостта на фразеологичните конституенти са проява на фразеологизиране на граматичните им категории и на структурните и синтактичните им отношения, а граматикализацията и лексикализацията са отражение на фразеологизацията на формата и фразеологизацията на съдържанието при глаголните фразеологизми.

Фразеологизацията е двустранен процес на парадигматична и синтагматична лексикализация и граматикализация. Групирането в разгледаните структурни класове дава основание да се говори за фразеологизиране на категории като лице, вид и транзитивност, за фразеологично лексикализиране на синтактични позиции и за фразеологизиране на глаголната аргументност. Изследването на М. Тодорова допринася за изясняване на синтактични въпроси, които все още имат различна интерпретация, като тези за *се* и *си* глаголите, за безличните конструкции, за малките изречения, за словоредните особености и др.

Изцяло приносна с научно-приложен характер е IV глава *Формализиран морфосинтактичен речник на глаголни фразеологизми в български*, която представя първото системно формално описание на глаголните фразеологизми в български.

Дисертационното изследване на М. Тодорова е с ясно и аргументирано формулирани цели и задачи и адекватно избрана методология. Дисертантката е показала висока лингвистична компетентност. Изводите са убедителни. Авторефератът отразява коректно съдържанието на дисертацията. Изведените приноси съответстват на действителния научен и научно-приложен принос на дисертационната разработка. Не на последно място искам да изтъкна отличното структуриране на текста и ясения и точен език.

Заключение: Дисертабилността на темата „Типология и свойства на устойчиви словосъчетания в българския език. Глаголни фразеологизми”, приносният характер на изследването, наличието на значителен брой публикации по темата дават всички основания – формални и по същество, убедено да подкрепя с положителен вот присъждането на научната и образователна и степен „доктор” , област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление: 2.1. Филологии, докторска програма: „Общо и сравнително езикознание” на Мария Андреева Тодорова.

проф. д-р Радка Влахова-Руйкова

22.02.2015 г.